

Program för avel med äldre svenska fjäderfäraser

Svenska Lanthönsklubben

Svenska Lanthönsklubben (SLK) är en rikstäckande ideell förening som bildades 1986. SLK:s målsättning är att verka för bevarande av utrotningshotade, äldre, svenska fjäderfäraser. Enfungerande genbank för var och en av dessa raser blir då garantin för rasernas överlevnad med bibehållna egenskaper och variation samt för ett hållbart nyttjande.

Antalet medlemmar uppgår till cirka 2000. SLK bedriver genbanksverksamhet, vilket innebär att besättningar och djurs härstamning registreras. En besättning med renrasiga djur godkänns som genbanksbesättning efter det att djurägaren i ett s.k. genbankskontrakt förbundit sig att bedriva avel i enlighet med föreningens plan och riktlinjer, av Jordbruksverket fastställt avelsprogram samt SLK:s övriga regler för genbanksverksamhet. Genbankerna är spridda över hela landet.

Avelsprogrammetts syfte

Syftet med avelsprogrammet är att bevara = spara de nedan angivna raserna. Bevarandet sker inom genbank där varje flock är registrerad till foundernivå.

Raser

Följande lantraser ingår i SLK:s bevarandeprogram: Bjurholmshöna, Bohuslän-dals svarthöna, Gotlandshöna, Hedemorahöna, Kindahöna, Orusthöna, Skånsk blommehöna, Åsbohöna, Ölandshöna, Gammalsvensk dvärghöna, Öländsk dvärghöna, Skånegås, Ölandsgås, Blekingeanka, Svensk Blå anka, Svensk Gul anka och Svensk Myskanka.

Rasdefinition:

Samtliga raser är äldre, svenska fjäderfäraser som under modern tid inte har förädlats för några fastställda produktionsmål. De är lokalt anpassade och har funnits i Sverige under så lång tid att de betraktas som svenska lantraser. Hela eller delar av rasernas totala population bevaras var och en för sig i levande genbanker.

Alla de stora (icke dvärg) hönsraserna samt öländsk dvärghöna och blekingeanka är i hög grad oförädlade. De återfanns och tillvaratogs först under 1980-90-talen.

Till de mer förädlade lantraserna, som standardiserades på 1910-1920-talen, hör svensk blå anka, svensk gul anka, skånegås och ölandsgås. Svensk dvärghöna standardiserades på 1970-talet. Rasens mest oförädlade del bevaras under namnet gammalsvensk dvärghöna. Myskankans mest ursprungliga del bevaras under namnet svensk myskanka.

Rasbeskrivning

De aktuella lantraserna av höns, ankor och gäss beskrivs i boken ”Genbanker och rasramar”, utgiven av SLK 2013. Här beskrivs varje ras ingående till sitt ursprung, kännetecken och inre egenskaper/urval samt med två färgbilder. En rasram definieras som en dokumentation av den variation rasen hittills uppvisat, utan tecken på sentida inkorsning.

Program för avel med äldre svenska fjäderfäraser

Inom raserna kan fjäderdräkten variera mycket i färg. Ofta förekommer viltfärgade, svarta, blå (grå), spräckliga och randiga djur. Andra exteriöra detaljer kan också variera som t.ex. kamform, tofs, benbefjädring fjäderstruktur och antal tår. Vikten varierar mellan raserna till följd av den lokala anpassningen.

Program för avel med äldre svenska fjäderfäraser

Antal registrerade djur

Förteckningen nedan visar antalet registrerade djur inom genbanksverksamheten för varje ras år 2019 och förändring i procent sedan förra avelsprogrammet 2014. Som framgår är utrotningshotet fortfarande allvarligt för flera raser.

Ras	Antal besättningar	Antal hanar och honor	+ - %
Skånsk blommehöna	85	204+919 = 1123	-26%
Åsbohöna	161	361 +1674 = 2035	-12%
Ölandshöna	51	131+551 = 682	+1%
Gotlandshöna	73	172+646 = 818	-5%
Kindahöna	93	239+941 = 1180	-26%
Orusthöna	47	89+391 = 480	+3%
Bohuslän-Dals svarthöna	37	82+307 = 389	-18%
Hedemorahöna	224	520+2748 = 3268	+6%
Bjurholmshöna	74	149+663 = 812	+306%
Öländsk dvärghöna	30	87+226 = 313	0%
Gammalsvensk dvärghöna	42	103+351 = 454	-3%
Svensk blå anka	38	68+177 = 245	+79%
Svensk gul anka	34	71+153 = 224	+3%
Blekingeanka	23	47+70 = 117	-51%
Svensk myskanka	32	65+159 = 224	-11%
Skånegås	49	75+116 = 192	-10%
Ölandsgås	31	41+64 = 105	-11%

Genbanksregistrering

Basen i bevarandearbetet är genbanksregistret. Här registreras varje flocks härstamning ända tillbaka till founders. I genbankens naturligt hållna fjäderfäfloccar sker ingen individregistrering eftersom det är omöjligt att veta vilken hona/höna som värpt ett visst ägg och vilken hane/tupp som befruktat det. De flesta håller flera handjur i sin flock.

För att kunna registrera en ny genbanksbesättning måste föräldraflockarna vara registrerade eller på annat sätt ha känd härstamning. Genbanken är stängd och följaktligen tillåts ingen inkorsning.

Det är inte sannolikt att fler lantrasfloccar kommer att återfinnas, men skulle det trots allt hända, kan genbanken öppnas upp för fler founders eller en ny genbank bildas. Det kräver i så fall styrelsens beslut.

Program för avel med äldre svenska fjäderfäraser

Släktskapsanalys och beräkningar

Genbanksregistret förs i dataprogrammet ”Genbanken på Internet”. Programmet används också för släktskapsanalys och beräkningar av effektiv population och förlorad genetisk variation. Simuleringsfunktionen i programmet ger möjlighet till snabba avelsråd. Genbanksansvariga för de olika raserna ger avelsråd och har tillgång till genbanksregister och -program. De sköter uppdateringen av sina respektive raser i registret. Säkerhetskopiering sker automatiskt i systemet.

Avelsmål

SLK:s verksamhet syftar till bevara rasernas egenskaper, såväl de kvantitativa som de kvalitativa. Särskilt viktiga egenskaper är klimatisk hårdighet, motståndskraft mot sjukdomar, goda föräldraegenskaper, bra lynne och flockbeteende, en rimlig produktion och en stor yttre variation.

Målsättningen är att inom den närmaste femårsperioden ha åtminstone 50 genbanksbesättningar med minst 500 djur av var och en av de stora hönsraserna med så jämn könsfördelning som möjligt. För dvärghönsen, ankorna och gässen måste målet sättas lägre: Minst 30 genbanksbesättningar med minst 250 djur med så jämn könsfördelning som möjligt. Det viktigaste är dock inte antalet djur, utan att ytterligare kvalitetssäkra genbankerna och det långsiktiga bevarandet.

Avelsarbetets genomförande

Rasernas yttre variation bevaras inom breda rasramar som tillåter en relativt stor genetisk variation. Detta skapar stora möjligheter vid val av livdjur.

Ett ensidigt avelsurval för speciella egenskaper strider mot målsättningen att bevara den genetiska variationen och ska därför undvikas.

Nära släktskapsavel bör generellt undvikas men kan tillämpas under kontrollerade former för att t.ex. stärka vissa egenskaper såsom ökning/minskning av ruvlust eller för att undvika spridande av sjukdom.

De olika raserna ska bevaras i en så ursprunglig miljö som möjligt. För att inte på sikt äventyra rasernas anpassning uppmuntras djurägarna att hålla sina djur frigående under hela året.

Många små flockar och en jämn könsfördelning eftersträvas, dels ur säkerhetssynpunkt, dels för att mindre flockar leder till att man håller fler hanar per hona än man skulle gjort i större besättningar.

Rådgivning görs via telefon, mejl och besättningsbesök. Vid besök/besiktning tittar man på djuren så att de inte visar tecken på sentida inkorsning och överensstämmer med rasramarna samt att anläggningen uppfyller de krav som ställs enligt genbankskontraktet.

Det är generellt endast tillåtet att hålla en ras per djurslag.

Vaccinering mot sjukdomar får endast ske om den beordrats av berörd myndighet eller av styrelsen.

Missbildade djur och djur som misstänks vara bärare av anlag för ärftliga defekter skall inte användas i avel och får inte avyttras som genbanksdjur.

Program för avel med äldre svenska fjäderfäraser

Djur som uppvisar icke miljöbetingade symtom på sjukdom bör ej användas i avel. Avyttring av kycklingar/ungar får inte ske förrän djuren uppnått två månaders ålder undantaget kycklingar/ungar som avyttras med sin mor.

Naturlig uppfödning prioriteras framför artificiell. För att kunna upprätthålla kontrollen över ruvningsförmågan, ska maskinkläckning inte ske utan genbanksansvarigs medgivande för raser som inte är antalsmässigt hotade och/eller som uppvisar normal till stark ruvningsförmåga.

Till hjälp för planeringen och uppföljningen av bevarandearbetet insänds och sammanställs årligen rapporter från de olika genbanksbesättningarna. Statistik sammanställs årligen och redovisas i medlemstidningen Hanegället och delges Jordbruksverket för vidare rapportering. De genomsnittliga siffrorna som redovisats sedan 1993 måste betecknas som mycket tillförlitliga. Årsrapporten innehåller uppgifter om antalavelsdjur, könsfördelning, antal besättningar, antal kläckta, kläckningsprocent, ruvningsprocent, djurens vikter, värpning och äggvikter samt sjukdomssymtom och missbildningar.

Ett av djurägaren utfärdat genbanksintyg, som innehåller uppgifter om de försålda djurens härstamning, ska medfölja de livdjur som avyttras från en genbanksbesättning.

Genbanksintyg skrivs inte ut för ägg av den enkla anledningen att man inte kan veta om det kommer en felfri unge ur ägget eller inte. Utbyte av avelsägg mellan genbanksbesättningar kan av bl.a smittskyddsskäl vara motiverat. Dispens kan då lämnas av genbanksansvarig. Uppföljning av avelsprogrammet samt aktuell bevarandestatus för raserna sker varje år i samband med sammanställandet av årsrapporter.

Forskningsprojekt

SLK är behjälplig med kontakter för insamlande av material och data för trovärdiga forskningsprojekt. Vid SLK:s hjälp tecknas alltid kontrakt med aktuell institution. Prover och resultat av studier ska inte användas i kommersiella syften. Syftet med användande av insamlat material ska vara strikt för forskning enligt grundsyftet eller enligt syfte att utreda följdfrågor och direkt angränsande frågeställningar.

Varaktighet och revidering

Avelsprogrammet ska enligt Jordbruksverkets beslut gälla från 1 maj 2021 under minst 5 år. Eventuella ändringar i avelsprogrammet under varaktigheten ska ske i samråd med Jordbruksverket.

För Svenska Lanthönsklubben 27 april 2021

Jirka Bärnlund Fors
Ordförande Svenska Lanthönsklubben